

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 10 Sayı: 48 Volume: 10 Issue: 48

Şubat 2017 February 2017

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

YENİDEN ÇEVİRİ BAĞLAMINDA FRANK HERBERT'İN *HERETICS OF DUNE* ROMANININ TÜRKÇE ÇEVİRİLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

AN ANALYSIS OF FRANK HERBERT'S *HERETICS OF DUNE* TRANSLATIONS IN TURKISH WITHIN THE FRAMEWORK OF RETRANSLATION

Serkan ÇETİNKAYA*

Öz

Bilimkurgu yazınında Türkçe dilinde özgün içerik arzının düşük olmasına rağmen görece talebin yüksek oluşu, bilimkurgu çevirisini Türkçe dilinde merkezi bir konuma itmektedir. Bu çalışmada önemli bilimkurgu eserlerinden kabul edilen Dune serisinden bir eserin farklı çevirileri yeniden çeviri bağlamında irdelenmektedir. Öncelikle eserlere dair kısa bir inceleme yapılmış, Türk yazın çoğuldizgesi içerisindeki konumu ortaya konulmuştur. Bunun ardından incelen "Heretics of Dune" adlı romandan özel örnekler seçilerek çevirmen kararlarının nasıl farklılaştığı ve bu farklılaşmayı yaratabilecek nedenler tartışılmıştır. Örnekler üzerinden yapılan çıkarımlar sonuç kısmında kuramsal çerçeve içerisinde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bilimkurgu Çevirisi, Yeniden Çeviri, Dune.

Abstract

The fact that original production in science fiction literature is limited in the Turkish language and yet the reader's demand is relatively high, pushes translated science fiction literature in Turkish to a central position. In this study, a novel from the Dune series which is deemed an important work in science fiction literature is discussed within the framework of retranslation hypothesis. In the first part, a short introduction to the series and its position in the Turkish literature polysystem is presented followed by a discussion on the "Heretics of Dune" translation in Turkish through specific examples on how the translator decisions differ and the possible causes of these decisions. Insights of the examples are discussed within the theoretical framework in the conclusion.

Keywords: Science Fiction Translation, Retranslation, Dune.

0. Giriş

Dune (Herbert, 1965) adlı romanla başlayan özgün serinin yazarı Frank Herbert bu seri içerisinde altı adet kitap yazmıştır. Frank Herbert'in klasik Dune serisinin ülkemizde yapılan ilk çevirileri (**Çöl Gezegeni Dune**¹, **Dune Mesihî**², **Dune'un Çocukları**³, **Dune'un İmparator Tanrısı**⁴, **Dune'un Kafirleri**⁵, **Dune Rahibeler Meclisi**⁶) adlarıyla yayınlanmıştır. İncelenecek olan eserin özetlenmesi yerine, genel olarak serinin öyküsünü aktarmak anlaşılabilirlik açısından daha verimli olacaktır. Kısaca öykü (*Dune* saga / *Dune* destanı biçiminde de anılır) şu şekilde özetlenebilir;

Dune serisi, insan - makine arasında yaşanan savaştan insanın galip çıktığı, milyonlarca yıldız sistemindeki yaşanabilir gezegenlerin insanlarca kolonileştirildiği, uzak gelecekte geçen bir uzay destanıdır, ancak hiç "uzaylı" içermez. Kaderlerinde "hükmetmek" olan Atreides Hanedanı'nın üyelerinin gözünden bize anlatılan bu uzak gelecekte, en önemli madde insanın sezgilerini artıran "bahar" melanjıdır ve ona hükmeden, evrene de hükmedecektir. Atreides'lerin farklı nesilleri, farklı düşmanlarla aynı genlerden gelen kendilerine has özellikleriyle mücadeleye girer...

Sarmal Yayınları'nın *Dune* çevirileri dizisi, **Dune Rahibeler Meclisi**'nin ardından son bulmuştur. İncelememizde ele alınan ikinci çeviri ise Kabalcı Yayınevi'nden çıkan Dost Körpe çevirileridir. İlk üç kitabın yeni çevirilerinin⁷⁸⁹ 2008 yılında yayınlanmasının ardından, **Dune Tanrı İmparatoru**¹⁰ 2009, incelemesini yapacağımız **Dune Sapkınları**¹¹ 2011 ve son olarak **Dune Rahibeler Meclisi**¹² 2012 yılında yayınlanmıştır.

* Arş. Gör., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü, e-posta: srkncnky@gmail.com.

¹ Frank Herbert (1997). *Çöl Gezegeni Dune*, (çev. Deniz Vural ve Arzu Taşçıoğlu), İstanbul: Sarmal.

² Frank Herbert (1997). *Dune Mesihî*, (çev. Vural ve Taşçıoğlu), İstanbul: Sarmal.

³ Frank Herbert (1998). *Dune'un Çocukları*, (çev. Vural ve Taşçıoğlu), İstanbul: Sarmal.

⁴ Frank Herbert (1999). *Dune'un İmparator Tanrısı*, (çev. Süha Sertabiboğlu), İstanbul: Sarmal.

⁵ Frank Herbert (1999). *Dune'un Kafirleri*, (çev. Süha Sertabiboğlu), İstanbul: Sarmal.

⁶ Frank Herbert (2000). *Dune Rahibeler Meclisi*, (çev. Aziz Serhat Kural), İstanbul: Mavi Ada.

⁷ Frank Herbert (2008). *Dune*, (çev. Dost Körpe), İstanbul: Kabalcı.

⁸ Frank Herbert (2008). *Dune Mesihî*, (çev. Dost Körpe), İstanbul: Kabalcı.

⁹ Frank Herbert (2008). *Dune Çocukları*, (çev. Dost Körpe), İstanbul: Kabalcı.

¹⁰ Frank Herbert (2009). *Dune Tanrı İmparatoru*, (çev. Dost Körpe), İstanbul: Kabalcı.

¹¹ Frank Herbert (2011). *Dune Sapkınları*, (çev. Dost Körpe), İstanbul: Kabalcı.

¹² Frank Herbert (2012). *Dune Rahibeler Meclisi*, (çev. Dost Körpe), İstanbul: Kabalcı.

2015 yılında ise Dost Körpe çevirileri, İthaki Yayınları tarafından gözden geçirilmiş olarak yeniden basılmaktadır. Bu çalışmanın hazırlandığı dönemde yalnızca ilk kitap olan **Dune**¹³ yeniden yayımlanmıştır.

Bu inceleme içerisinde ele alınan **Heretics of Dune** bu serinin beşinci kitabıdır. İnceleme için seçilmesinde serinin diğer kitaplarından daha büyük bir dünyayı betimlemesi rol oynamıştır. Bu eserin metin türü Katherina Reiss'in kuramında anıldığı şekli ile *yazınsal metindir* (Yazıcı, 2005:142). Bir yazınsal metin olduğundan genel olarak bir estetik işlevinin olduğu söylenebilir. İnceleme sırasında ise, erek metinler yalnızca bireysel olarak değil, **Dune** serisi bağlamı içerisinde genel olarak da ele alınacaktır.

1. Kuramsal Art Alan: Çoğuldizge ve Yeniden Çeviri

Bilim kurgu, temel olarak gerçek ya da hayal ürünü bilimin insanlar ya da toplumlar üzerindeki etkisini konu edinen kurgudur. Genel olarak ise bir bilimsel etkeni ana tema ya da yardımcı tema olarak içeren yazın türüdür.¹⁴ Türkçe dilinde özgün bilim kurgu yazınında arzın düşüklüğü ve talebin bunun aksine büyük olması, çeviri eserlerin oluşan boşluğu doldurmasına neden olmuştur. 1970 sonrası dönemde sinema, televizyon yapımları ve çizgi romanlarla kitlelerce takip edilen bir alt kültür ögesi haline gelen bilim kurgu, takip eden dönemlerde yapılan çeşitli çevirilerle de var olmaya devam etmiştir. Bu durum, Itamar Even-Zohar'ın, "çoğuldizgesel yapının "gerektirdiği" bütün dizgelerin üretilmediği" ve "olmayan dizgelerin bazılarının yerinin çeviri yazın ile doldurulduğu", "bir ölçüde yerleşmiş sayılmakla birlikte kaynakları sınırlı olan" yazınların "ihtiyaç duydukları dizgeler arasından "saygın görülmeyen" edebiyatın, tümüyle ya da geniş ölçüde çeviriye dayanır" şeklindeki görüşüne uygun bir örnek oluşturmaktadır (Even – Zohar, 2003:191-201).

Dune serisinin yazın dünyasına ve özellikle bilimkurgu yazınına kattıkları derinlikte yatar. Türünün pek çok örneğinde görüldüğünün aksine, **Dune** serisi içine bilimkurgu öğeleri katılmış sıradan bir macera/korku/gerilim öyküsünü anlatılmaz. Yine yaygın bir tema olan bilimin ne kadar gelişebileceğine dair sorular sorduran bir kurgu içinde de değildir. **Dune** serisi, Even-Zohar'ın sınıflamasıyla (Even – Zohar, 2003:191-201) "saygın görülmeyen yazın" içinde yer alan bilimkurgunun da "saygın görülen" kardeşleri gibi bireyi ve toplumu anlamada bir araç olarak kullanılabileceğini, bu uğraşının sonucu olarak çıkan eserin küresel kültür birikimine katkı yapabileceğini göstermektedir. Herbert'in siyasete, dine, çevreye ve insan doğasına ilişkin sorduğu sorular¹⁵ yazarın ölümüyle tam olarak yanıtlanamadan kalmış ve daha sonra yazarın oğlu tarafından yazılan yeni eserlerle sonuca ulaştırılmaya çalışılmıştır. Çevirmen Dost Körpe de Frank Herbert'in kendine özgü dehasını takdir ederek bu çeviride zevkle çalıştığını belirtmiştir.¹⁶

Tablo 1: İncelenen Eserlerin Künyesi

Yayın adı	Dune'un Kafirleri	Dune Sapkınları
Çevirmen	Süha Sertabiboğlu	Dost Körpe
Yayıncı	Sarmal Yayınevi	Kabalcı Yayınevi
Yayın yılı	1999	2011
Sayfa sayısı	688	537
İnceleme kodu	Erek Metin 1 (EM1)	Erek Metin 2 (EM2)

Berman'ın "retranslation" ya da yeniden çeviri kuramı (Berman, 1990: 1-7) bir çeviriden diğerine olumlu yönde değişimler olduğuna işaret eder. Berman'a göre yeniden çevirilerde görülen bu iyileşme, ardışık çevirilerin kaynak metnin özünü aktarmaya ve kaynak metnin kaynak metin olduğu gerçeğini açığa çıkarmaya yaklaşmasıyla gerçekleşir. En iyi çeviriye ulaşılması aşama aşama yeniden çevirilerle mümkün olur: Brownlie'nin aktardığı üzere Berman yeniden çeviri kuramını şu şekilde özetler; "önce tanıtıcı bir ilk çeviri yapılır ... ardından edebi çaba ile yeniden çeviriler başlar ancak bunlar kusursuz değildir... Zaman içerisinde uzun süre yeniden çevirileri durduracak bir "en iyi çeviri" ortaya çıkabilir." (Brownlie, 2006: 145)

Buradan hareketle, çalışmamızda ele alınan eserleri yeniden çeviri kuramı bağlamında da ele almak mümkündür. Sarmal'dan çıkan ilk çeviriler, tanıtıcı ilk çevirilere, Kabalcı'nın Dost Körpe çevirileri edebi çaba ile yapılan yeniden çeviriler ve son olarak İthaki'nin gözden geçirilmiş çevirileri ise "en iyi çeviriye" ulaşma çabasında bir adım olarak görülebilir.

2. Çevirilerin İncelenmesi

Özel olarak **Heretics of Dune** çevirilerinin incelenmesinden önce genel olarak seriden örnekler verilmesi uygun görülmüştür. Türkçede 1997 yılında başlayan ilk **Dune** çevirileriyle ülkemizde önemli bir okur kitleleri oluşmuştur. Öyle ki dizi içerdiği Arap – İslam dünyasına göndermelerle ilahiyat alanında çalışan

¹³ Frank Herbert (2015). *Dune*, (çev. Dost Körpe), İstanbul: İthaki.

¹⁴ "Science Fiction.", *Encyclopædia Britannica Online* (Çevrimiçi) <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/528857/science-fiction>, 17 Aralık 2016

¹⁵ "Interview with Frank Herbert and Beverly Herbert by Willis E. McNelly", (Çevrimiçi), <http://www.sinanvural.com/seksek/inien/tvd/tvd2.htm>, Erişim:18 Aralık 2016.

¹⁶ "Dost Körpe Röportajı", (Çevrimiçi), <http://www.timeoutistanbul.com/kitap/makale/1920/Dost-K%C3%B6rpe-r%C3%B6portaj%C4%B1>, Erişim: 7 Ocak 2017

bir akademisyenin de gözünden kaçmamıştır. Dokuz Eylül Üniversitesi'nden Doç. Dr. Bülent Ünal şöyle yazmıştır (Ünal, 2007:39);

Frank Herbert, Dune dizisinin ilk üç kitabında ilk devir İslam tarihini şaşılacak düzeyde birebir kendi kurgusal dünyasında kullanmıştır. Her ne kadar din konusu soğukkanlılıkla işlenmiş bulunsa da, bir çeşit din felsefesi, din fenomenolojisi, kurgusal dinler tarihi, (yazar, yeryüzündeki dinlerin ve mezheplerin geleceği ile alakalı öngörüler de bulunmaktadır. Bazı din ve mezheplerin karşımı ve birleşmesinin olabileceği düşüncesiyle, Zen-Sünniliği¹⁷ kavramını kullanmaktadır.) din sosyolojisi ve psikolojisini bulmak mümkün eserde. İlk kitaplarda romanın kahramanı olarak verilen kişi, Paul Atreides (Mueddib), Hz.Muhammed ile büyük benzerlikler taşımakta; ilk kitabın finalinde Mekke'nin fethine mümasil olayları görmek mümkün. Müeddib'in destek aldığı çöl topluluğu, Arap bedevileriyle birebir örtüşür şekilde, bedevi şecaat, mürüvve vb anlayışlar yer almakta. Bedevilerin liderinin geçmiş atalarından naklettiği bir alıntı, Kur'an'daki (36.Yasin Suresi ,9). ayet ile tıpa tıpa aynıdır...

Yapılan alıntıda görülen "Mueddib" serideki ilk romanların başkişisine ait bir kişi adıdır ve bu alıntıda kaynak gösterilen çeviride "Muad'Dib" şeklinde aynen korunmuştur. Yani verdiğimiz örnekte, yazarın esinlendiği Arapça kökenli kelimeyi akademik ilgi alanının da yardımı ile fark eden bu araştırmacı, bunu Türkçe okunuşuyla ele almıştır. Benzer şekilde kurgusal bir halk olan Fremenler'den bahsederken onları Bedevi halkıyla öylesine özdeşleştirmiştir ki alıntının sonunda onlara "Bedeviler" dediği görülmüştür. Bu örnekteki duruma yazarın anlatımının yanı sıra çevirmen kararlarının da etki ettiği söylenebilir; nitekim **Dune**'de geçen "crysknife" ilk çevirilerde (yanlış bir çeviri de olsa) "hançer-i figan", "water of life" ise "ab-ı hayat" olarak dilimize çevrilmiştir. Dahası çöl insanları olan Fremenler, sahip oldukları tek tanrılı inancın ilahına kaynak metinde "God" ifadesi ile gönderme yaparlarken, ilk çevirilerde "Allah" seçeneği tercih edilerek hâlihazırda kaynak metinde var olan Arap - İslam teması radikal bir kararlarla çeviri metinlerde daha da pekiştirilmiştir. Yeni çevirilerde ise "hançer-i figan" yerine "billur bıçak", "water of life" yerine ise "yaşam suyu" tercihleri, ilk çevirilerde yer alan bu etkiyi bertaraf etmeye çalışıyor olabilir. Benzer biçimde yukarıdaki örnekte ele alınan "Muad'Dib" ifadesi yeni çeviriler içinde "Müeddib" biçiminde yer almış ve anılan okur beklentisini gerçekleştirmiştir.

3. Heretics of Dune: Çeviri İncelemesi

İnceleme için bu eserin seçilmiş olmasının nedeni olay örgüsündeki değişimlerden doğan yeni özgün kavramların metin bütünlüğü içerisinde yer almaya başlamasıdır. Bu inceleme esnasında kaynak metin KM, çeviriler ise Tablo 1'de belirtildiği üzere EM1 ve EM2 olarak anılacaktır. Öncelikle iki çevirinin tümünden göze çarpan örnek cümleler ve sözcükler üzerinden çeviri kararları tartışılacaktır. Daha sonra rastgele kaynak metin üzerinden seçilen bölümler üzerinden iki çeviri karşılaştırılacaktır.

Tablo 2. Roman başlığının çevirileri.

KM	Heretics of Dune
EM1	Dune'un Kâfirleri
EM2	Dune Sapkınları

İki erek metnin birbirinden ayrıldığı en belirgin nokta, farklı biçimde adlandırılmalarında yatmaktadır. "Heretics of Dune" biçiminde yer alan KM adı, EM1'de "Dune'un Kafirleri", EM2'de ise "Dune Sapkınları" biçiminde çevrilmiştir. Bu noktada temel ayrım "kâfir" ve "sapkın" biçiminde iki farklı sözcüğün kullanılmasından doğmaktadır. Burada KM içerisinde karakterlerin, seri içerisinde kendileri için çizilen kaderin ötesine geçerek yoldan "saptıkları" anlamında "heretic" sözcüğü kullanılmıştır. Nitekim kaynak metinde "heresy" ifadesi de sık dile getirilmektedir. EM1'in "kâfir" tercihi, "sapkın" ifadesinden daha güçlü bir dini referansa sahiptir. Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük içerisinde "kâfir" sözcüğünü "*isim, din b. (***) Tanrı'nın varlığını ve birliğini inkâr eden kimse*"¹⁸ biçiminde din bilimleri kategorisinde incelemektedir. Aynı sözlükte "sapkın" ifadesi ise "*sıfat Doğru yoldan ayrılmış olan*"¹⁹ biçiminde tanımlanmıştır. Buradan hareketle, EM1'in bu tercihiyle, okuyucuya yukarıda tartışılmış olan İslam - Arap teması içerisinde bir pekiştirme yaptığı, EM2'nin ise okuyucuya daha nötr bir okuma deneyimi sağladığı öne sürülebilir.

Bir diğer göze çarpan durum ise, KM'nin kendine has kavram dizini içerisinde yer alan sözcüklere dair çeviri kararlarında gözlenmektedir:

Tablo 3: Özgün kavramların çevirilerinde gözlenen farklılıklara dair bir örnek.

KM	"Honored Matres! How like 'Reverend Mothers' the words sounded."
EM1	"Şerefli Analar! 'Aziz Anneler' sözcüğüne nasıl da benziyordu bu."
EM2	"Saygın Analar! Bu sözcükler 'Rahibe Analar'a ne kadar da benziyordu."

KM'de yer alan "Reverend Mother" ve "Honored Matre" unvanları, EM1 içerisinde sırasıyla "Aziz Anne" ve "Şerefli Ana" biçiminde çevrilmiştir. Oysa ki EM1'in de içerisinde bulunduğu **Dune** serisinin ilk çevirilerinde "Reverend Mother" ifadesi "Başrahibe" olarak çevrilmiştir. EM1'in bağlam olarak içerisinde

¹⁷ Zen-Sünnilik, **Dune** kurgusunda Budizm ve İslam'ın karışmasıyla oluşan dini akımlardan biridir, bir diğeri ise Zen-Şiilik'tir.

¹⁸http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=k%C3%A2fir&uid=26609&guid=TDK.GTS.56913276914556.19219983

¹⁹http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5691327a246659.23255589

bulunduğu **Dune** serisindeki diğer erek metinlerden ayrılmasının sebebi, “Honored Matre” ifadesinin ilk kez bu kitapta kullanılması olabilir. Bu iki unvan KM kurgusunda birbiriyle ilintilidir; ikinci unvan, ilkinden evrilmiştir ve etimolojik benzerlikleri dikkat çekidir. EM1 çevirmeninin, KM’de gözlenen bu özelliği aktarmaya çalışmış olabileceği öne sürülebilir. EM2’de ise “Rahibe Ana” ve “Saygın Ana” çevirileri görülmektedir. EM2’nin bu tercihi Berman’ın yeniden çeviri kuramı ışığında tanıtıcı nitelikteki EM1’den sıyrılarak daha yüksek bir edebi çaba içerisine girilmesi sonucu olabilir. Çünkü, EM2’deki bu karar, EM1’de yaşanan durumun aksine aynı bağlam içerisinde yer aldığı **Dune** serisindeki diğer erek metinlerle de koşutluk göstermektedir.

Tablo 4: Özgün kavramların çevirilerinde gözlenen farklılıklara dair örnekler.

KM	“All through the bad times of the Prophet Leto II (not God Emperor but God’s Messenger), all through the Famines and the Scattering, through every painful defeat at the hands of lesser creatures, through all of those agonies the Tleilaxu had built their patient forces for this moment.”
EM1	“Tleilaxu, peygamber II. Leto’nun (İmparator Tanrı’nın değil, Tanrı’nın Elçisi’nin) hüküm sürdüğü tüm o kötü zamanlarda, tüm o Kıtliklar ve Saçılma döneminde, daha aşağı yaratıklar karşısında yaşanan her acılı yenilgide, tüm ıstıraplar süresince, güçlerini sabırla bu an için biriktirmişti.”
EM2	“Tleilaxular Peygamber II. Leto’nun (o Tanrı - İmparator değil, Tanrı’nın elçisiydi) o berbat döneminde, bütün o Kıtık ve Dağılım sırasında, o aşağılık yaratıkların karşısında uğradıkları her acı verici yenilginin sonrasında büyük sabır göstererek güçlerini yeniden toplamaları hep bu ana ulaşmak içindi.”

Yukarıdaki örnekte, **Dune** serisinin kendine özgü kavram dizini içerisinde yer alan “God Emperor”, “the Famines” ve “the Scattering” kavramları yer almaktadır. EM1 “God Emperor” için “İmparator Tanrı” tamlamasını kullanmaktadır. KM’de yer alan ifadeyi dilbilgisel açıdan çözümlediğimizde “God” sözcüğünün “Emperor” sözcüğünü niteleyerek bir “Tanrı İmparator” anlamında sıfat tamlaması oluşturduğu görülmektedir. Bu biçimde tamlanan yapının anlamsal karşılığı “tanrı statüsüne gelmiş bir imparator” biçiminde açıklanabilir. Oysa ki “İmparator Tanrı” bu ilişkiyi tersine çevirmekte, “hali hazırda bir tanrının imparator olduğu” biçiminde bir anlam aktarmaktadır. EM2’nin bu birime dair çevirisi bu nedenle daha tutarlıdır: “Tanrı - İmparator”. Yine bu örnekte görülen “the Famines” ve “the Scattering”, kurgusal olay örgüsü içerisinde çok geniş çaplı toplumsal değişimleri nitelemektedir. EM1 ve EM2’de “the Famines” ifadesi hemen hemen fikir birliği içerisinde çevrilmiştir. Ancak “the Scattering” için EM1 “Saçılma” ifadesini kullanırken, EM2 “Dağılım” tercihini yapmıştır. Buradaki temel fark ise iki sözcüğün anlam alanlarının yakın olmasına rağmen, “dağılım” sözcüğünün daha geniş bir anlam alanına sahip olmasında yatmaktadır. Bu sözcük, aynı zamanda bir yapının son bularak parçalara ayrılması anlamında da kullanılmaktadır.²⁰ Bu tercih de yine olay örgüsü ile daha yakından ilintili bir çağrışım yapmaktadır.

Dahası her iki çeviride kimi yazım hataları ve bağdaşıklık sorunları gözlenmektedir. EM1’de görülebileceği üzere “ızdırıp” sözcüğü “ısdırıp” biçiminde yanlış yazılmıştır. EM2’de ise “Tleilaxular .... toplamaları .... ulaşmak içindi.” ifadesi incelendiğinde özne yüklem uyumsuzluğu görülmektedir. Cümlede bağdaşıklık sorunun giderilmesi için öznenin “-In” takısını alarak yapının “Tleilaxuların .... toplamaları ... içindi.” biçiminde yazılması gerekmektedir.

Tablo 5: Çeviri kararlarındaki sözlükbilimsel farklılıklar.

KM	“Has not religion claimed a patent on creation for all of these millennia? -The Tleilaxu Question, from Muad’ dib Speaks”
EM1	“Din tüm bu bin yıllardır, yaratma konusunda bir patent talebinde bulunmadı mı? Muad’ dib’in Konuşmalarından, Tleiaxu Sorusu”
EM2	“Din bütün bu geçen binlerce yıl boyunca yaradılışın patentini sahiplenmemiş midir?” - Tleilaxu Meselesi, Müed dib Anlatıyor’dan

Bu örnek de çok yönlü incelenebilecek farklılıklar sunmaktadır. İlk unsur KM içerisinde yer alan “to claim” fiilinin anlam alanıyla ilişkili olarak göze çarpmaktadır. Bu sözcük, kullanıldığı bağlamda “hak iddia etmek” anlamına gelmektedir ve etken bir yapıdadır. EM1 çevirisinde, “talepte bulunmak” karşılığı kullanılmıştır ancak bu karşılık “meşru bir hak sahibinden” yapılan bir istek gibi anlaşılabilir ve bir edilgenlik bildirmektedir. Dahası KM’de kullanılan ve süreklilik arz eden zaman kipi durağan bir yapıya dönüştürülerek bir anlam kaymasına sebep olunmuştur. EM2’de ise zaman kipinden doğan bir anlam kayması gözlenmemektedir; “sahiplenmek” karşılığı etken yapıyı ve anlam alanını daha anlaşılır biçimde aktarmaktadır.

Örnekte göze çarpan bir diğer unsur ise, “Tleilaxu Question” söz öbeğine bulunan karşılıklarda gözlenmektedir. KM’den alıntılanan örnek, tümüyle metnin bağlamı içerisinde yer alan bir ifade değildir. Hayali bir metinden bir alıntılanan metin dışı bir ögedir. Yazar, bu alıntının kaynağını “Tleilaxu Question” biçiminde aktarmıştır. Bu durum Herbert’in üslubunda sık gözlenmektedir ve metnin belirleyici bir ögesidir. Romanın neredeyse bütün bölümleri buna benzer metin dışı ögelerle bezenmiştir. Bağlam dışı bu yapılar

²⁰ http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.569236ed5118b8.84184372

çeviri zorluklarına sebep olabilmektedir. EM1 bu ifade için “Tleilaxu Sorusu” karşılığını kullanmıştır. Bağlam dışı düşünülduğünde bu ifade de bir sorun gözlenmemektedir. Ancak bütün seri göz önüne alındığında öykünün evreninde (genel olarak “Duniverse” terimiyle ifade edilen kendine has bir evren) bir millet olan “Tleilaxu” zaman zaman insanlığın genelini tehdit edebilecek eylemler gerçekleştirmektedir. Buna istinaden öykünün başkişilerinden olan Paul Muad’dib (Müeddib) bu hayâli evrendeki galaktik imparatorluğun hükümdarı olduğundan (KM “padisach emperor” ifadesini kullanır) bu millete dair “sorun” üzerine konuşmaktadır. Bu açıdan 19. yüzyıl Avrupası’ndaki “Eastern Question/Şark Meselesi” örneğinde olduğu gibi EM2 tarafından izlenen yol daha anlaşılır bir çeviri olarak görülebilir.

Son olarak incelemede göze çarpan “Muad’Dib” kişi adının aktarımında gözlenmektedir. EM1, KM sözdizimini olduğu gibi korurken, EM2 “Müeddib” biçiminde Arapça kökenli bu sözcüğün Türkçedeki okunuşunu kullanmaya karar vermiştir. Bu durum bir yerelleştirme kararı olarak nitelenebilir. Serinin önceki çevirilerinde bu durumla ilgili örnek yukarıdaki giriş kısmında detaylı olarak tartışılmıştır.

Tablo 6: Çeviri kararları sırasında eklemeler/çıkarmalara dair bir örnek.

KM	“Duncan glanced at the tiled floor. Words had been worked in the tile along the cubicle's splashboard. It was a script that one part of him identified as an ancient thing from the old Harkonnen times but that another part of him found to be an all-too-familiar Galach. "CLEAN SWEET CLEAN BRIGHT CLEAN PURE CLEAN" The ancient script repeated itself around the room's perimeter as though the words themselves might create something that Duncan knew was alien to the Harkonnens of his memories.”
EM1	“Duncan fayans kaplı yere baktı. Kabinin su siperliği boyunca fayanslarda bazı sözler vardı. Duncan’ın bir parçasının eski Harkonnen zamanından kalma antik bir şey gibi gördüğü fakat diğer bir parçasının tümüyle tanıdık bir Galakça diye bildiği bir yazıydı bu. "TEMİZ TATLI TEMİZ PARLAK TEMİZ SAF TEMİZ" Antik yazı, tekrarlayarak, sanki sözcükler tek başlarına, Duncan’ın anılarındaki Harkonnenlere yabancı bulacağı bir imaj yaratabilirmiş gibi, kabinin tüm çevresini dolaşıyordu.”
EM2	““Duncan fayans zemine baktı. Duvarların dibindeki ahşap şeride yazılar kazanmıştı. Galaç dilinde yazılmışlardı. "TEMİZ HOŞ TEMİZ PARLAK TEMİZ SAF TEMİZ" Duncan’ın anımsadığı Harkonnenlere hiç uymayan laflardı bunlar.”

Bu örnekte, EM1 ve EM2 tercihlerini incelemeyen önce, EM2’nin belirgin biçimde kimi cümleleri tümünden çeviriden çıkardığı göze çarpmaktadır.

EM1 ise daha sadık bir çeviri yapmayı tercih etmiştir. Ancak sözcük seçimleri ve bağdaşıklık sorunları okuma deneyimini güçleştirmektedir. Örneğin, “Duncan fayans kaplı yere baktı.” cümlesinde yer alan “yer” ifadesi “zemin” ifadesi ile daha anlaşılır hale gelmektedir. Bir sonraki cümle ise karakterin yaşadığı ruhsal bölünmüşlüğü yansıması açısından önem arz etmektedir. Öyküye göre, Duncan adlı karakter yaklaşık beş bin yıl önce yaşamış bir adamın genleri kullanılarak oluşturulmuş bir klondur, bu klon hayatının ilk yıllarını herhangi bir birey gibi sıfırdan öğrenerek yaşamış olsa da, belli bir işlem sonucu genlerini paylaştığı adamın hatıralarını kazanmıştır. Karakterin yazıyı hem eski ve yabancı, hem de tanıdık bulmasının sebebi bu deneyimdir. Bu nedenle EM2’de bu cümlelerin kısaltılarak karakterin bölünmüşlük hissini okuyucudan gizlenmesi KM’nin eşdeğerliğinin EM2’de görülememesine sebep olmaktadır. EM2’de yine daha serbest bir çeviri ile mekan betimlemesi es geçilmiş, yalnızca mekanın karakterde uyandırdığı duygulara odaklanmıştır. Sadık bir çeviri yapan EM1 ise gereksiz virgül kullanımından doğan bağdaşıklık sorunları yaşamaktadır.

4. Sonuç

Öncelikle geniş kapsamından ve edebiyat dünyasındaki öneminden ötürü bu esere ve genel olarak **Dune** serisine dair yapılacak bir incelemenin daha detaylı olması gerektiği dile getirilmelidir.

Berman’ın yeniden çeviri kuramı ışığında baktığımız bu çevirilerde gerçekten de ilk çevirilerin tanıtıcı bir işlevi yerine getirecek biçimde daha sadık ve hatalardan arınmamış biçimde gerçekleştirildiği söylenebilir. Ayrıca, bir yazarın elinden çıkan gerek üslup özellikleri, gerekse olay örgüsü ve evreni açısından süreklilik taşıyan bir kitap dizisinin, birden fazla çevirmen tarafından çevrilmiş olduğu gerçeği ilk çevirilerin bir bütünlük göstermekten uzak olduğuna işaret etmektedir. Bu yönüyle ikinci çevirilerin tek bir çevirmen tarafından gerçekleştiriliyor olması, kitap dizisi içerisinde alınacak bütün çeviri kararlarının birbirlerine en baştan uyumlu olabilmesine olanak sağlamaktadır. İlk çevirilerde bu durumun aksinin görülmesi, öykünün kendine has kavram dizisi içerisinde örneklerle aktarılmıştır. İncelediğimiz iki çeviri arasında yaklaşık on iki yıllık bir zaman farkı bulunmaktadır, şüphesiz ki ilk çevirilerin bu kitap dizisini dilimize kazandırılmış olması, zaman içerisinde bu çevirilerin niteliğinden şüphe eden okurlarda yeni bir çeviri beklentisine yol açmış ve Dost Körpe çevirileri bu biçimde mümkün olmuştur. Bu durum da yine Berman’ın öngörülleri ile uyumludur. Son yapılan çevirilerin yeniden gözden geçirilerek tekrar basılıyor

olması da Berman'ın yaklaşımında bahsedilen "en iyi çeviriye / canonical translation" yaklaşmak için bir çaba olabilir.

Ortaya konabilecek bir diğer sonuç da bir tür olarak bilimkurgunun kendine has kavramları ve olayları ile hem çevirmen hem de okur için zorlu görevler sunduğudur. Özellikle **Dune** serisi gibi geniş kapsamlı öykülerde çevirmenler, kitaplara bireysel bakmaktan kaçınmalı bütün kitap dizisini bir bütün olarak düşünerek çeviri kararlarını buna göre şekillendirmelidir. Daha önce çevrilen bir kitabı ya da kitap dizisini yeniden çevirecek olan çevirmenin görevi ise var olan bütün çevirileri analiz ederek olası yanlışlardan kendine ders çıkarmak olabilir. Bu şekilde kaynak metnin kaynak kültür alımlayıcılarında yarattığı haz, erek kültürde yeniden oluşturulmaya çalışılabilir.

KAYNAKÇA

- BERMAN, Antoine (1990). "La retraduction comme espace de la traduction", *Palimpsestes. Retraduire*. Vol 4. s.1-7.
- BROWNIE, Siobhan (2006). "Narrative Theory and Retranslation Theory", *Across Languages And Cultures*, 7(2), s. 145-170.
- EVEN-ZOHAR, Itamar. (2003) "Yazınsal Çoğuldizge İçinde Çeviri Yazının Durumu", *Çeviri(bilim) nedir? Başkasının Bakışı*, (haz.: Mehmet Rifat, çev.: Saliha Paker), İstanbul: Dünya, s. 191-201.
- HERBERT, Frank (1965). *Dune*, Philadelphia: Chilton Books.
- HERBERT, Frank (1984). *Heretics of Dune*, New York: Putnam.
- HERBERT, Frank (1997). *Çöl Gezegeni Dune*, (çev. Deniz Vural ve Arzu Taşcıoğlu), İstanbul: Sarmal.
- HERBERT, Frank (1997). *Dune Mesihî*, (çev. Vural ve Taşcıoğlu), İstanbul: Sarmal.
- HERBERT, Frank (1998). *Dune'un Çocukları*, (çev. Vural ve Taşcıoğlu), İstanbul: Sarmal.
- HERBERT, Frank (1999). *Dune'un İmparator Tanrısı*, (çev. Süha Sertabiboğlu), İstanbul: Sarmal.
- HERBERT, Frank (1999). *Dune'un Kâfirleri*, (çev. Süha Sertabiboğlu), İstanbul: Sarmal.
- HERBERT, Frank (2000). *Dune Rahibeler Meclisi*, (çev. Aziz Serhat Kural), İstanbul: Mavi Ada.
- HERBERT, Frank (2008). *Dune Çocukları*, (çev. Dost Körpe), İstanbul: Kabalıcı.
- HERBERT, Frank (2008). *Dune Mesihî*, (çev. Dost Körpe), İstanbul: Kabalıcı.
- HERBERT, Frank (2008). *Dune*, (çev. Dost Körpe), İstanbul: Kabalıcı.
- HERBERT, Frank (2009). *Dune Tanrı İmparatoru*, (çev. Dost Körpe), İstanbul: Kabalıcı.
- HERBERT, Frank (2011). *Dune Sapkınları*, (çev. Dost Körpe), İstanbul: Kabalıcı.
- HERBERT, Frank (2012). *Dune Rahibeler Meclisi*, (çev. Dost Körpe), İstanbul: Kabalıcı.
- HERBERT, Frank (2015). *Dune*, (çev. Dost Körpe), İstanbul: İthaki.
- ÜNAL, A. Bülent (2007). "İtikadi ve Siyasi İslâm Mezheplerinin Yakınlaştırılmasına Dair Bazı Mülâhazalar", *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: XXV, s. 31-42.
- YAZICI, Mine (2005). *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuralları*, İstanbul: Multilingual.
- Çevrimiçi Kaynaklar**
- "Dağılmak", *Güncel Türkçe Sözlük*, (Çevrimiçi), tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.569236ed5118b8.84184372
- "Dost Körpe Röportajı", *Timeout İstanbul* (Çevrimiçi), <http://www.timeoutistanbul.com/kitap/makale/1920/Dost-K%C3%B6rpe-r%C3%B6portaj%C4%B1>, Erişim: 7 Ocak 2017
- "Interview with Frank Herbert and Beverly Herbert by Willis E. McNelly", (Çevrimiçi), <http://www.sinanvural.com/seksek/inien/tvd/tvd2.htm>, Erişim:18 Aralık 2016.
- "Kâfir", *Güncel Türkçe Sözlük* (Çevrimiçi), tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=k%C3%A2fir&uid=26609&guid=TDK.GTS.56913276914556.19219983, Erişim: 7 Ocak 2017
- "Sapkın", *Güncel Türkçe Sözlük* (Çevrimiçi), tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5691327a246659.23255589, Erişim: 7 Ocak 2017
- "Science Fiction" *Encyclopædia Britannica Online* (Çevrimiçi) <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/528857/science-fiction>, 17 Aralık 2016